THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
PUBLISHED BY
JOURNAL PRESS, LIMITED
542 DUNDAS ST. WEST. Telephone Trinity 6830-6831
M. Clavir, Pres. and Gen. Mgr.
Subscription Rates: $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O. Toronto

די פאליטישע וואך

איז אינדיע געקומען מיט א שטאפעל נעהענטער אין איר קאמף פאר זעלבסט־רעגירונג און זעלבסט־באשטימונג. דאס איז דער צווייטער טייל פון דער סיימאן קאמיסיע באריכט. אבער קוים האט ענגלאנד געזאגט אלף אין דער פראבלעם אינדיע, וועט זי אויך מוזען זאגען בית.

די קאמיסיע מיט סער דזשאהן סיימאן אין דער שפיצע איז באשטימט געווארען מיט דריי יאר צוריק פון דער באלדווין רעגירונג צו זעהן לייזען די פראבלעם וועלכע הייסט אינדיע. און ניט אכטענדיג וואס קיין צו ראדיקאלע רעקאמענדאציעס האט מען ניט געקענט דערווארטען פון דער קאמיסיע, האט זי דאך גענוי באגריפען די לאגע אין אינדיע. דאס קען מען זעהן פון אירע רעקאמענדאציעס. אין קורצען רעקאמענדירט די קאמיסיע, אז אין אינדיע זאל עטאבלירט ווערען א פעדעראטיווע רעגירונג. די פארמע פון דער רעגירונג איז אבער אזוי איינגעשרומפען אז דער גאווערנאר דזשענעראל, וועלכער וועט באשטימט ווערען פון ענגלאנד וועט האבען מער מאכט איידער די פעדעראלע רעגירונג.

אמת, די פראווינצען אין אינדיע, לויט די סיימאן רעקאמענדאציעס, וועלען זיין ביז א געוויסען גראד זעלבסטשטענדיג. די פראווינציעלע לעגיסלאטורען וועלען דאמינירט ווערען פון פאלק. אבער אינדיע קען דאך מער ניט געהאלטען ווערען אין קיין "סטרייט דזשעקעט". און די ענגלישע מאכט קען אויף קיין באיאנעטען ניט עקזיסטירען אין אינדיע.

די נאציאנאליסטען אין אינדיע האבען שוין געענטפערט מיט א הילכיגען ניין אויף די רעקאמענדאציעס פון דער סיימאן קאמיסיע. אבער ניט נאר האבען עס די נאציאנאליסטען געטאן, נאר אויך די ארבייטער רעגירונג האט עס אונאפיציעל געטאן. וועדזשוואוד בען, דער סעקרעטאר פאר אינדיע, האט נאך מיט עטליכע וואכען צוריק געזאגט, אז אינדיע וועט באקומען א דאמיניאן סטאטוס. און פרעמיער מעקדאנאלד אליין האט דאך אין פארלאמענט געזאגט, אז אינדיע מוז באקומען א פלאץ אין דער אימפעריע ווי א גלייכע צווישען גלייכע.

עס איז קלאר אז אינדיע וועט גאר אין גיכען באקומען א דאמיניאן סטאטוס. די מעקדאנאלד רעגירונג האט עס ביז יעצט ניט געקענט טאן, ניט האבענדיג דעם פולען קאנטראל אין פארלאמענט. יעצט אבער, ווען די עפענטליכע מיינונג אין ענגלאנד וועט זיך צוגעוואוינען צום געדאנק, אז אינדיע איז ניט מער קיין קאלאניע, נאר א גלייכע אין דער אימפעריע, וועט די ארבייטער רעגירונג איר געבען א דאמיניאן סטאטוס. די צייט פאר דעם איז גאר ניט ווייט. מער ווי זיכער איז, אז דאס וועט געשעהן נאך איידער עס וועלען פארקומען גענעראלע וואלען אין ענגלאנד.

ענגלאנד האט ניט קיין נחת פון אירע קאלאניעס. צו דער סדרה אינדיע איז צוגעקומען מאלטא. דארטען איז ניט קיין סכסוך צווישען פאלק און דער רעגירונג, נאר צווישען וואטיקאן און ענגלאנד. דער וואטיקאן וויל פירען די פאליטיק אין מאלטא. און ענגלאנד האט געגעבען דעם הייליגען פאפסט איבער די הענט.

אנגעהויבען האט זיך דער סכסוך אין מאלטא צוליעב דעם וואס דער וואטיקאן האט געוואלט באשטראפען א גלח, וועלכער איז א מאלטיז און האט אים באפוילען צו פארען נאך איטאליע. דער גלח האט ניט געוואלט פארען און די רעגירונג האט אים אין דעם געשטיצט. דאס האט פארדראסען דעם וואטיקאן, און די קאטוילישע קירכע האט אנגעהויבען א שטארקע פראפאגאנדע געגען לארד סטריקלענד'ן און זיין פארטיי.

עס האבען זיך אנגעהויבען פארהאנדלונגען און דער וואטיקאן האט געשטעלט א פאדערונג, אז דער פרעמיער, לארד סטריקלענד, זאל רעזיגנירען.

אויף דער דאזיגער חוצפה'דיגער פאדערונג האט לארד פאספיעלד (סידני וועב) געענטפערט אין דער הויז אף לארדס, אז ענגלאנד וועט ניט דולדען קיין דירעקציעס פון קיין אויסלענדער, מעג עס אפילו זיין דער וואטיקאן.

דאס הייסט, געגעבען איבער'ן נאז דעם הייליגען פאטער'ל גאנץ גראב. אפילו ניט דיפלאמאטיש. די קאנסטיטוציע אין מאלטא איז צייטווייליג אפגעשאפען. דער וואטיקאן האט באקומען א לעקציע, אז ענגלאנד וועט ניט דולדען קיין סטאלינסטישע מעטאדען אפילו ווען זיי ווערען אנגעווענדעט מיט יעזוס'עס ברכה.

* * *

זענען בלויז פיער וואכען פארבליבען ביז צו די פעדעראלע וואלען אין קענעדע. און אויסער די פירער פון די צוויי גרויסע פארטייען, פרעמיער קינג און האנ. ר. ב. בענעט, הערט מען ניט. אין טאראנטא האט זיך אפילו אביסעל א טומעל געטאן אין די לעצטע עטליכע טעג צוליעב דעם, וואס די קאנסערוואטיווען האבען זיך ניט געקענט צוטיילען צווישען זיך. עס האט זיך געהאנדעלט וועגען דעם וואס מען האט ביי ט. ל. טשווירטש'ן געוואלט צונעמען זיין געגענט, נארט טאראנטא, און אפגעבען עס א צווייטען גוטען "באי פון די באיעס". אין דעם סכסוך איז אפילו אריינגעשלעפט געווארען דער אטוירני־דזשענעראל פון אנטאריא. אבער צווישען אייגענע איז עס געבליבען. מען האט זיך צוקריגט און איבערגעבעטען, און ט. ל. טשווירטש איז אריבערגעשיקט געווארען פון דער "מאשין" אין סענטער טאראנטא, אין דעם אידישען געגענט.

די ליבעראלען האבען אפיציעל אנאנסירט, אז אלדערמאן סעם פעקטאר וועט זיין דער ליבעראלער קאנדידאט אין סענטער וועסט. עס הערשט אבער א שטילקייט. דער קאמפיין ווערט ניט אנגעפירט מיט קיין אימפעט און מיט פייקען, ווי מען איז געוואוינט. דאס דערקלערט זיך מיט צוויי זאכען: ערשטענס, צוליעב דער גרויסער אנטוויקלונג פון דער ראדיא, די רעדעס פון די פירער ווערען פארשפרייט דורך דער ראדיא איבער'ן גאנצען לאנד, און עס נויטיגען זיך ניט קיין גרויסע פאלקס פארזאמלונגען, און צווייטענס, זענען טאקע ניטא קיין גרויסע אישוס אין דעם יעצטיגען קאמפיין.

דער יעצטיגער פעדעראלער קאמפיין האט קיין מזל ניט. מען האט פרובירט אויפבלאזען עטליכע אישוס, אבער עס בלאזט זיך ניט.

* * *

טרייסעלט זיך אויך דער שפאנישער טראן. דער שפאנישער טראן איז געבליבען גאנץ אין דער צייט ווען אזעלכע מעכטיגע טראנען, ווי דער רוסישער און דייטשער זענען געפאלען. עס איז אבער אויך די צייט געקומען אויפ'ן שפאנישען טראן.

אלפאנזא האט זיין טראן אויפגעהאלטען מיט אלע מעגליכע און אונמעגליכע מיטלען. דורך דעם דיקטאטאר, פרימא דע ריווערא, און דורך ליבעראלען, וועלכע האבען כלומרשט צוגעזאגען איינצופירען רעפארמען אין לאנד.

די מיטלען, פונקט ווי אלע רפואות פאר כראנישע קראנקהייטען, האבען געהאלפען בלויז אויף א צייט. דער טראן האט זיך אבער א שאקעל געטאן און בלוט האט זיך געגאסען און גיסט זיך אין פארשידענע טיילען פון שפאניע. אלפאנזא איז אוועקגעלאפען נאך פאריז זיך צו בעראטען מיט סאנטיאגא אלבא, דער געוועזענער ליבעראלער פרעמיער, וועלכער איז אנטלאפען פון לאנד ווען פרימא דע ריווערא איז געווארען דער דיקטאטאר. אלפאנזא וויל סאנטיאגא זאל זיין די רפואה.

אלפאנזא איז שוין גרייט איינצופירען א דעמאקראטישע רעגירונג אין לאנד אויפ'ן שטייגער פון ענגלאנד. אבער עס איז צוויפעלהאפט, אויב רעפארמיסטישע רפואות וועלען העלפען. צו צופוילטקייט איז קיין רפואה נימא.

אין דעם פאלען פון שפאנישען טראן וועלען די אידען האבען אביסעל נחת. ווייל דער טראן איז דאך היבשלאך איינגעטונקט אין בלוט פון אונזערע קדושים.

מען רעדט פון שלום און מען גרייט זיך פאר מלחמה

ערפינדען א מעכאנישען גולם, וואס רעגענט פון הימעל מיט טויט און פארניכטונג.

אונזער וועלט מיט איהר גאנצען פארשריט און פראגרעס, פיהרט זיך נאך ווייזט אויס לויט דער לאגיק פון יענעם גענעראל, וועלכער האט געזאגט: אויב דו ווילסט אנהאלטען דעם פריעדען, גרייט זיך צו פאר מלחמה. מען רעט וועגען א דויערהאפטען שלום. מען מאכט אלע אנשטרענגונגען צו פארזיכערען דעם שלום, האלט קאנפערענצען, מען שרייבט טראקטאטען, מען פארדאמט מלחמות אלס אן אינטערנאציאנאלען פארברעכען, מען פארופט אנטוואפנונגס קאנפערענצען — שטילערהייד גרייט מען זיך פאר מלחמה.

איז עפעס דער ווידערשפרוך אזא אייגענשיינליכער, אזא גוואלדיגער אז מען קאן איהם נאר קוים ערקלעהרען און דאך איז עס א פאקט. אין דעם "אינקווייערער" געפינען מיר פאקטען וואס באשטעטיגען דיעזען קוואלדיגען ווידערשפרוך.

אין דיעזען ארטיקעל ווערט דערצעהלט ווי אזוי סיי אמעריקא און איבערהויפט ענגלאנד גרייטען זיך שוין צו צו דער קומענדער מלחמה און זיי גרייטען זיך צו מיט אזעלכע מאדערנע און ווירקזאמע פארניכטונגס מיטלען, אז ווען מען לייענט בלויז וועגען זיי באפאלט א גרויל.

ווי באוואוסט זאגען אלע מלחמה עקספערטען פאראויס אז די קומענדע מלחמה (זיי צווייפלען גאר ניט, ווי עס ווייזט אויס, אז מלחמות וועלען פארקומען אין דער צוקונפט) — אלזא, אז די קומענדע מלחמה וועט געפאכטען ווערען אין דער לופט. דאס הייסט מיט דער הילף פון דעם עראפלאן. דער עראפלאן וועט שפיעלען די הויפט פארניכטונגס ראלע און אויף דיעזען געביט גרייטען זיך טאקע סיי ענגלאנד און סיי אמעריקא.

אזוי דערוויסען מיר זיך, צום ביישפיעל אז ענגלאנד האט לעצטענס פארפאלקאמט א גאנץ נייעם פארניכטונגס מיטעל, וואס זיי רופען אן "לופט טארפעדא". לויט די עקספערימענטען וואס זיינען לעצטענס געמאכט געווארען פון דער לופט פליה אפטיילונגען פון דער ענגלישער ארמיי מיט אט דער נייער לופט אדער עראפלאן טארפעדא, זאל דאס זיין דער גרויזאמסטער מלחמה מיטעל וואס דער מענש האט ווען עס איז ערפונדען. אט וואס א באריהמטער ענגלישער מיליטערישער עקספערט זאגט וועגען דעם:

די לופט אדער עראפלאן טארפעדא איז דאס גרויזאמסטע מלחמה מיטעל וואס דער מענשליכער מוח האט ווען עס איז ערפונדען, א וואפען וואס שרעקט זיך ניט און קאן ניט אפגעהאלטען ווערען פון קיין שום פארטיידיגונג און גיסט טויט און פארניכטונג פון הימעל...

אט אזא טייפעלשע קראפט פארמאגט עס אין זיך, אבער אין וואס באשטעהט איהר קראפט און ווי אזוי ארבייט זי?

די טארפעדא האט אייגענטליך דעם אויסזעהן פון א געוועהנליכען עראפלאן, אבער קיין מענשען געפינען זיך דארט ניט. עס ווערט ניט געפיהרט פון קיין מענשליכע הענט, נאר אויטאמאטיש. דורך אזעלכע זייגערס ווערט די גאנצע מאכינאציע קאנטראלירט. איז דאס אייגענטליך א מין "ראבאט", א מעכאנישער גולם וועלכען מען שיקט ארויס אויסצופיהרען א געוויסע שליחות און קיין מאכט אין דער וועלט קען איהם ניט אפהאלטען אויסצופיהרען זיין שליחות.

אין דעם דאזיגען עראפלאן געפינט זיך אן אפטיילונג ענליך צו דער וואו דער פיילאט געפינט זיך אין א געוועהנליכען עראפלאן, אבער דא געפינט זיך קיין פיילאט ניט, נאר אנשטאט דעם זיינען דארט אפגעלייגט א צאהל באמבעס פון א שרעקליכען אויפרייס שטאף. דורך אזעלכע ספעציעל איינגעריכטעטע זייגערס — פונקט ווי אין דער געפלאנטער ראקעטע ווערט קאנטראלירט דאס פליהען פון דער עראפלאן טארפעדא. לויט דעם אנשטעלען פון דיעזע זייגערס ווערט באשטימט ווי הויך די טארפעדא זאל פליהען, ווי שנעל זי זאל פליהען און ווי ווייט זי זאל פליהען.

נעהמען מיר אן אז דער ארויסשיקער וויל פארניכטען פילאדעלפיא, און ער געפינט זיך, לאמיר זאגען, אויף א שטרעקע פון צוויי טויזענט מייל פון פילאדעלפיא. שטעלט ער אן די זייגערס אזוי אז די טארפעדא זאל פליהען מיט א באשטימטער שנעלקייט די שטרעקע פון צוויי טויזענט מייל. ווען די טארפעדא איז אפגעפלויגען די צוויי טויזענט מייל, קומט זי אן איבער פילאדעלפיא אין א באשטימטער פון פאראויס צייט און די מאשין שטעלט זיך אפ, הערט אויף צו ארבייטען גראדע איבער פילאדעלפיא.

ווען די מאטארען הערען אויף צו ארבייטען נעהמט די מאשין פאלען און אין פאלען רייסען אויף די באמבעס און ברענגען מיט זיך טויט און פארניכטונג אונטען.

מען קאן זיי ניט אפשטעלען אט דיעזע טייוואלים. מען קאן אויף זיי ניט שיסען — דאס וועט זיי ניט אפהאלטען, זיי וועלען סיי ווי אויפרייסען און ברענגען פארניכטונג.

היינט שטעלט זיך פאר אז ווען מען זאל, לאמיר זאגען, אויף טאראנטא ארויסשיקען עטליכע אזעלכע מעכאנישע טייוואלים, קאנען זיי אין איניגע געצעהלטע מינוטען אפווישען טאראנטא פון דער ערד.

אמעריקא איז אויך ניט געבליבען הינטערשטעליג. אויך דא האבען מיר שוין עטוואס ענליכעס. מיר מיינען דא דעם עראפלאן וואס ווערט געפיהרט פון גייראסקאפ, און ווי מען ערקלעהרט וועט אט דיעזע ערפינדונג אויף אן ענליכען אופן אויך קאנען באנוצט ווערען אין מלחמה צייטען.

אט אזוי פארזיכערט מען עס דעם דויערנדען שלום.

ווי לעבט זיך איצט די אידען אין אויסטראליען?

דאס ריזיגע לאנד מיט דער קליינער באפעלקערונג. — סידניי, די מיליאנען־שטאדט פון 1־שטאקיגע הייזלאך. — די אידישע עמיגראנטען מיט 80 יאהר צוריק און דאס איצטיגע אידישע לעבען אין אויסטראליען. — גענעראל מאנאש און דער העכסטער ריכטער סער אייזיקס. — פארוואס איז אפגעשטעלט געווארען די אימיגראציע.

דער באקאנטער אידישער עסקן פון אויסטראליען ישראל שער, וואס האט זיך מיט 16 יאהר צוריק אוועקגעלאזט אינ'ם ווייטסטען ווינקעל פון דער ציוויליזירטער וועלט און געשטאנען ביים וויגעלע פון דער נייער אידישער עמיגראציע כוואליע פון מזרח־אייראפא קיין אויסטראליען, דערצעהלט יעצט וועגען אויסטראליען בכלל און וועגען דעם דארטיגען אידישען ישוב בפרט פאלגנדעס:

— אויסטראליען — ערקלעהרט אונז ה' שער — האט נאך קאלאסאלע מעגליכקייטען פון ענטוויקלונג. דאס לאנד איז רייך מיט אלע נאטירליכע אוצרות, און מענשען זענען דא ווייניג: די גאנצע ציוויליזירטע באפעלקערונג קאנצענטרירט זיך ארום די פאר גרויסע שטעדט, ווי סידניי, מעלבורן א. א. ווייטער איז נאך אלץ אונבאזעצט, אור־וועלדער און קרקע בתולה, וואו קיין מענשליכער פוס האט נאך ניט געטרעטען. סידניי, איז די גרעסטע שטאדט פון אויסטראליען. זי צעהלט א באפעלקערונג פון א מיליאן נפשות. קומענדיג אבער אין שטאדט אריין, באקומט מען דעם איינדרוק, אז מען האט פאר זיך א שטאדט פון פינף זעקס מיליאן איינוואוינער. די שטאדט פארנעהמט א ריזיגען שטח ערד. דער שפאן ערד איז נאך זעהר ביליג. פרייע פלעצער ליגען לרוב, און יעדער קאן באקומען א שטיק ערד אויסצובויען א הויז. בויט מען טאקע דא ניט אין דער הויך, ווי עס איז דער שטייגער פון די גרויסע אייראפעאישע שטעדט, און אין אמעריקע נאר אין דער לענג און אין דער ברייט, אזוי ווי אין פסוק שטעהט, לארכה ולרחבה. די הייזער זענען דא ס'רוב איינשטאקיגע, קליינע, אידילישע פאמיליען הייזער. יעדעס הייזעל איז פארזעהט מיט א גארטען, בוימער און ברומען. די בוי־אינדוסטריע איז דא אזוי ענטוויקעלט, אז יעדער ארבייטער קאן קויפען אויף אויסצואהלען אן אייגען הייזעל פון א פינף זעקס צימערען מיט אלע מאדערנע איינריכטונגען. לעבט זיך טאקע דא דעם ארבייטער, ווי אין א גן עדן. דער מינימום לוין, וואס איז געזעצליך געשיצט פון דער רעגירונג באטרעפט 8 פונט א וואך. א גאנץ היבשע סומע צו מאכען א פיין לעבען און נאך אפצושפארען א גראשען. די ארבייטער רעגירונג פון לאנד שטעהט דא זעהר שטארק אויף דער וואך פון די ארבייטער אינטערעסען. און דאס איז טאקע דער טעם, וואס די עמיגראציע קיין אויסטראליען איז איצט אזוי באשווערט. מען האט מורא פאר די אנגעפאהרענע ארבייטס־הענט, פאר די עמיגראנטען, וואס ווילען מאכען א קאנקורענץ די ארטיגע ארבייטער און אראפזעצען די פרייזען פון דער ארבייט. זעלבסטפארשטענדליך ליידט דערפון קודם כל, דער אידישער נע ונדניק, דער אידישער עמיגראנט.

דער אידישער ישוב אין אויסטראליען איז אלט אן ערך פון 80 יאהר. די ערשטע אידישע איינוואנדערער זענען געווען ענגלישע אידען, וואס זענען געקומען צוזאמען מיט די ענגלענדער, און דא ענטוויקעלט דעם האנדעל. די דאזיגע אידען געהערען טאקע צו די רייכסטע לייט פון לאנד. מיט 30 יאהר שפעטער האט זיך אנגעהויבען א אידישע עמיגראציע פון מזרח אייראפא. די פאגראמען אין די אכציגער יאהרען, דער גירוש מאסקווע און די רדיפות, וואס אידען האבען געהאט אויסצושטעהן אין אלע לענדער, וואס זענען געשטאנען אונטער דער ממשלה פון צאר, האבען אביסעל פון דעם גרויסען עמיגראציע אפגעלענקט אין דעם ווייטען לאנד אריין.

היינט צו טאג צעהלט דער אידישער ישוב אין גאנץ אויסטראליען אן ערך פון 30 טויזענט נפשות, וואס מאכט אויס א האלבען פראצענט פון דער גאנצער באפעלקערונג. די אידען זענען קאנצענטרירט אין סידניי, מעלבורן און פערט. די הויפט־באשעפטיגונג פון די מזרח־אידען אין אויסטראליען איז די קאנפעקציע פראדוקציע, שטריקעריי וכדומה. די דאזיגע פאכען ווערען איינגאנצען באהערשט פון אידען.

זייט דער גרויסער וועלט־מלחמה הויבט זיך אן אין אויסטראליען צו ענטוויקלען א גרויס אינדוסטריע, אין וועלכער די אידען נעהמען א גאנץ אינטענסיווען אנטייל. פרנסה איז דא בריות, און דער פאליטישער איינפלוס פון אידען אויפ'ן מלוכה־לעבען איז אויך א גאנץ אנגעזעהענער. דער נאציאנאלער העלד פון אויסטראליען איז גענעראל מאנאש, א נאציאנאלער איד, וואס שפילט א זעהר וויכטיגע ראל אין דער ציוניסטישער באוועגונג פון אויסטראליען. מאנאש איז א זעהר פאפולערער און באליעבטער העלד פון אויסטראליען. דער העכסטער ריכטער פון לאנד איז דער נאציאנאלער איד סער אייזיקס. ער איז ערשט ניט לאנג נאמינירט געווארען אויף דעם אמט פון דער נייער ארבייטער־רעגירונג. דער פארזיצענדער פון דארטיגען סענאט אין סידניי איז דער איד סער לעווי (א ליבעראל). פון דעם דאזיגען צעטעל קאן מען שוין פארשטעהן, אז אין אויסטראליען ווייסט מען ניט פון אזא קראנקהייט, וואס רופט זיך אנטיסעמיטיזם. קיין אידיש לעבען אינ'ם נאציאנאלען זין, מען פארשטעהט עס אין פוילען אדער אין אמעריקע, האבען מיר דא נאך ניט, דאס גאנצע אידישע לעבען איז נאך דא קאנצענטרירט ארום דער סינאגאגע. עס געפינען זיך שוין אפילו איניגע נאציאנאל וועלטליכע קלובען, ווי דער „קדימה" אין סידניי, דאס זענען אבער ערשט די ערשטע שריט פון א נאציאנאלער באוועגונג. דער עמיגראציע־שטראם, וואס איז אין די לעצטע פינף יאהר געגאנגען קיין אויסטראליען, האט מיט זיך מיטגעבראכט פינף טויזענט אידען פון מזרח־אייראפא, דאס רוב פון פוילען. א דאנק דער דאזיגער עמיגראציע האט זיך דאס אידישע לעבען א ריהר געטאן פון זיין פארגליווערונג, עס זענען געגרינדעט געווארען דראמאטישע אמאטארען־טרופעס וואס שפילען פון צייט צו צייט די בעסטע אידישע טעאטער זאכען. עס איז פארגעלעגט געווארען א נעץ פון אידישע ביבליאטעקען, און מען האפט אויך צו גרינדען איניגע אידישע שולען. ביז איצט איז דא ניט בנמצא קיין איין אידישע שול, אפילו קיין תלמוד תורות פון אלטען טיפ זענען דא אויך ניט פאראן. דער יונגער דור האט געלערענט דאס ביסעל אידישקייט על רגל אחת אין דער שבת און זונטאג־שול, וואס געפינט זיך ביי יעדער סינאגאגע, און שוין. איצט חלומ'ט מען שוין אבער פון גרינדען אן אייגענע אידישע שול. דאס נאציאנאלע אידישע לעבען אין אויסטראליען האט אבער באקומען א געוואלדיגען קלאפ צוליעב דער אימיגראציע־באשרענקונג. היינט צו־טאג קומען אריין זעהר ווייניג עמיגראנטען קיין אויסטראליען, און דער אידישער ישוב באקומט דעריבער ניט דעם אזוי נויטיגען צופלוס פון פריש בלוט.

אונזער חוב צום אידישען אימיגראנט

פון י. פייגעלמאן

דער ענין „אימיגראציע" בכלל און „אידישע אימיגראציע" בפרט, איז אין די לעצטע יאהרען געווארען איינע פון די פאפולערסטע טעמאס אין דער אידישער פרעסע פון דער גאנצער וועלט. עס איז א טעמא וועלכע איז שוין מעהרערע מאל באנוצט געווארען פון מיר גופא, און אט טאקע, צוליעב דעם דאזיגען טעם, האב איך ניט גאנץ גערן זיך גענומען צו מיין איצטיגען ארטיקעל.

איך וויל אבער ניט מיספארשטאנען ווערען. דאס אידישע אימיגראציע פראבלעם איז מיר דוקא גאנץ נאהענט, און ווייל עס איז מיר אזוי נאהענט האב איך שוין מעהרערע מאל געווידמעט דעם ענין גרעסערע אפהאנדלונגען, אבער דערפאר ווייל איך בין אלע מאל געבליבען ניט צופרידען מיט די רעזולטאטען פון מיינע אויפרופען אדער פארוואורפען צו די קאנאדער אידישע מאסען פאר זייער קרימינעלער גלייכגילטיגקייט צו איינעם פון די גרעסטע און וויכטיגסטע אידישע פראבלעמען וואס עקזיסטירען ביים הייניגען טאג אינ'ם אידישען לעבען, דאריבער האב איך ניט געהאט קיין חשק, צו אויפנעהמען איצט אויף דאס ניי דעם זעלבען ענין.

איך ווייס, אז איך בין אפשר ניט גערעכט מיט מיין אויספיהר. דוקא אין אזא פאל פון גלייכגילטיגקייט מצד דעם עולם, איז עס די פליכט פון דעם אידישען צייטונגס־מאן, ניט ארויסצולאזען דעם „האמער" פון האנט. דוקא אין אזא מאמענט דארף ער ניט אויפהערען צו האמערען אויף די אלע אידישע געמארקען און וועקען דאס פאלק צו אויפוואכונג, און צו דערזעהען דאס, וואס ער איז ביז איצט ניט געווען בכוח צו זעהן. אבער טראץ דעם וואס איך ווייס עס, און איך בין גרייט צו אנערקענען די לאגישע אויסנעהאלטענקייט פון דעם דאזיגען אמת, מוז דאך פארט זיך דערוועקן א געוויסע מאס אנטמוטיגונג, ווען מען זעהט, אז די צאהל פון יענע וועלכע האבען איך אויסגעשטרעקט א חברישע האנט, איז אזוי מורא'דיג קליין, אין פארגלייך מיט דער מאס סימפאטיע און אנערקענונג וואס דער ענין, האט באמת פארדינט צו קריגען.

דער אידישער אימיגראציע פראבלעם אין קאנאדע איז שוין אזוי אלט, ווי אלט עס איז אין די אידישע איינוואנדערונג אהער. קיינמאל פריהער איז דאס דאזיגע פראבלעם אבער ניט געווען אזוי הארב, ווי עס איז היינט צו־טאג, און אפשר קיינמאל פריהער, זענען די קאנאדער אידישע מאסען ניט געווען אזוי בלוטיג פאראינטערעסירט אין דער אימיגראציאנס־פראגע, ווי זיי וואלטען געדארפט זיין היינט.

עס ווערט געשאצט אז קאנאדע פארמאגט היינט א אידישען ישוב פון קרוב צו צוויי הונדערט טויזענט, און עס וואלט אבסאלוט ניט געווען איבערטריבען צו זאגען, אז פון דעם דאזיגער צאהל, זענען פולע 95 פראצענט נאך ענג צוזאמענגעבונדען, דורך פארשיידענע משפחה־פעדים, מיט זייער אלטער היים. איניגע האבען איבערגעלאזט אין דעם היימישען שטעדטעל זייערע עלטערען, ברידער, שוועסטער, קרובים, און מעהרערע, זייערע פרויען און קינדער. צוליעב געוויסע סבות זענען זיי פריהער ניט געווען בכוח צו ברענגען זייערע נאהענטע אהער, אבער היינט, ווען זיי קאנען און ווילען נאהענטער מאכען דעם שטח וועלכער טיילט זיי אזוי ווייט פונאנדער, דערלאזט מען עס ניט.

און מען טוט עס אויף פארשיידענע אופנים. אויב ניט דירעקט, מאכט מען שטערונגען אונדירעקט. מען טוט עס, ווי אזוי עס לאזט זיך בעסער, אבער פאר דעם קאנאדער אידישען אימיגראנט, וועלכער וויל אריבערברענגען זיין משפחה אהער, איז דאך אייגענטליך ניט קיין חילוק, ווי אזוי מען טוט עס — אזוי לאנג, ווי ער קאן זיך מיט זיינע נאהענטע ניט צונויפקומען. די צאהל פון אזעלכע צעריסענע גלידער פון אידישע משפחות, קאן מען אין קאנאדע געפינען אין די צעהנדליגער טויזענטער. זיי דרייהען זיך ארום, די דאזיגע „צעריסענע גלידער" איבער די קאנאדער גאסען, און בענקען נאך זייערע פרויען און קינדער, און פונקט אזוי געהען אויס פון בענקשאפט, דארט אינ'ם היימישען שטעדטעל, די פרויען און קינדער, נאך זייער מאן און פאטער.

וויפיעל וואלטען אזעלכע אומגליקליכע אוועקגעגעבען, כדי זיי זאלען זיך קאנען צונויפקומען מיט זייערע נאהענטע? איהר אליין, אלס אימיגראנטען — זאל זיין שוין „אויסגעגרינטע", אבער דאך איינגעוואנדערטע — קאנט אמבעסטען ענטפערען אויף דער פראגע, אויב איהר וועט זיך וועלען אפגעבען אויף א מינוט, א חשבון הנפש.

עס איז פאראן א ביבלישער אויסדרוק: „ווער עס ראטעוועט בלויז איין אידיש לעבען, איז פונקט ווי ער וואלט גערעטעוועט דאס גאנצע אידישע פאלק.

און ניט אלע מאל מיינט דאס ווארט „ראטעווען" לויט'ן ענגען באגריף — פון טויט. ראטעווען קאן אויך מיינען, ווען מען שלעפט א מענשען ארויס פון א שווערער לאגע, פון אונגינסטיגע באדינגונגען און דאס גלייכען.

ניט לאנג צוריק איז אין „זשורנאל" געווען פארעפענטליכט א באריכט וועגען דער צעהן־יאהריגער טעטיגקייט פון דעם אידישען אימיגראנטען הילפס־פאראיין אין קאנאדע. עס איז שוין צעהן יאהר זינט דער פאראיין עקזיסטירט, און אויב צו ראטעווען איין אידיש לעבען מיינט אזוי פיעל פאר דעם אידישען פאלק, דאן האט דער פאראיין גערעטעוועט אין פארלויף פון דער דערמאנטער צייט, קארגע צוויי־און־פערציג מאל, דאס אידישע פאלק...

דער דאזיגער פאקט אליין, וואלט געקאנט זיין גענוג צו בארעכטיגען זיין ביז־איצטיגע עקזיסטענץ, דער פאראיין האט אבער אויסער דעם, אויך אנדערע ווינשענסווערטע ארבייט געטאן פאר די ניי־אנגעקומענע אידישע איינגעוואנדערטע אהער. ער האט אויסגעטיילט פופציג טויזענט מאלצייטען; געגעבען ארום זיבעצעהן טויזענט נאכטלעגערס; באקומען איבער 8 טויזענט פערמיטס, און אויך געהאלפען אויפזוכען אידישע קרובים.

אבער ניט וועגען דעם וואס איז אפגעטאן געווארען פון דעם פאראיין בין איך דא אויסען צו דערצעהלען, נאר וואס עס דארף געטאן ווערען אין דער צוקונפט, ווייל איך ריידען. דער פאקט אליין וואס נאך צעהן יאהר עקזיסטירען, איז נאך אלץ נויטיג די עקזיסטענץ פון דעם פאראיין, דארף פאר אונז דינען אלס א גוטע איבערצייגונג, אז דער שווערער אימיגראציאנס פראבלעם אין קאנאדע איז נאך דערוויילע ניט געליזט געווארען פאר אונז. פארקעהרט, לויט אלע אויסזיכטען, וועט דער פראבלעם ווערען נאך מעהר קאמפליצירט ווי ער איז אפילו געווען ביז איצט, און אין אזא צייט, וועט די נויטווענדיגקייט פון דעם פאראיין זיין נאך מעהר דרינגענד ווי עס איז ביז איצט געווען.

איצט, ווען דער פאליטישער וואהל־קאמפיין איז אין זיין פולען שוואונג איבער'ן גאנצען לאנד, איז נאטירליך שווער צו ריידען וועגען דער צוקונפטיגער „פאליסי" פון דער רעגירונג צו דער איינוואנדערונגס־פראגע, ווארים עס וואנדערט זיך וועלכע פארטיי עס וועט איבערנעהמען דעם רעגירונגס־רודער, זיכער איז אבער, אז דער מזרח־אייראפעאישער אימיגראנט קאן פון קיין שום רעגירונג ניט דערווארטען קיינע פארלייכטערונגען... עס האנדעלט זיך איצט וועגען א פראיעקט, אז די פראווינציעלע רעגירונגען זאלען איבערנעהמען אויף זיך אליין די אחריות פון דער איינוואנדערונג. אין אנדערע ווערטער מיינט עס, אז יעדע פראווינציעלע רעגירונג וועט אליין דארפען באשטימען וויפיעל און וועלכע אימיגראנטען זי וויל ארייגלאזען אין איהר פראווינץ.

אונטער דער דאזיגען פראיעקט גלויבט מען אין געוויסע אידישע קרייזען, וועט די אידישע איינוואנדערונג געווינען. אויב א געוויסע פראווינץ וועט ניט זיין צום גינסטיגען פון א גרעסערער אידישע איינוואנדערונג, וועלען אבער די איבעריגע אכט קאנאדער פראווינצען דאס קענען טאן, אויף זייער אחריות. אבער כדי דאס זאל קאנען דערגרייכט ווערען, וועט זיך נויטיגען, אז מיט די דאזיגע ספעציעלע פריווילעגיעס זאלען זיך ניט קאנען באנוצען קיינע פארעכטיגע אידישע בעלי־טובות, נאר די אידישע אימיגראציע אינטערעסען זאלען פארטראטען ווערען פון א רעפרעזענטירענדער, נאציאנאלער אידישער קערפערשאפט — אזוי ווי דער קאנאדער אידישער אימיגראנטען הילפס־פאראיין איז. אונטער דעם נייעם פראיעקט, דערווארט מען, וועט זיך אנהויבען פאר'ן פאראיין די אקטיווסטע עפאכע, אין דער געשיכטע פון אידישער איינוואנדערונג אין לאנד.

דער אידישער אימיגראנטען הילפס־פאראיין איז און דארף שטענדיג זיין די איינציגע נאציאנאלע אידישע קערפערשאפט פאר איינוואנדערונגס־צוועקען, אין לאנד, און כדי דאס צו דערגרייכען, דאס הייסט, כדי צו דערגרייכען, אז דער פאראיין זאל ווערען נאציאנאל, מוז ער פארטרעטען די גאנצע קאנאדער אידישע באפעלקערונג. ביז איצט איז דער פאראיין געווען באזונדערס טעטיג אין מאנטרעאל, וואו עס געפינט זיך זיין הויפט־קווארטיר.

ווער ווייסט דען ניט, אין מאנטרעאל, וועגען דעם אימיגראנטען פאראיין? דארט איז דער פאראיין געווארען אן אמת'ע פאלקסטימליכע אידישע אינסטיטוציע. דער אפיס פון פאראיין געפינט זיך אינ'ם סאמע הארץ פון דער אזוי גערופענער מאנטרעאלער אידישער „געטא". די טיהר מאכט זיך ניט צו אויף א מינוט. מען געהט אריין און ארויס. מען קומט נאך עצות, און צו דורכשמועסען זיך, אנשרייבען אן אדרעס, איבערשיקען געלט, און וואס דען ניט?

און ווייל דער פאראיין איז דארט א פאלקס אינסטיטוציע, האט ער דאריבער געוואונען דעם צוטרוי פון די ברייטע אידישע מאסען. און ווייל ער האט געוואונען דארט דעם אלגעמיינעם צוטרוי, איז זיין מיטגלידערשאפט אזוי גרויס און אזוי באדייטענד. אין פארגלייך מיט טאראנטא, איז דער פאראיין אין מאנטרעאל א לעבעדיגער ארגאן אין פולסטען זינען פון ווארט, אין דעם דארטיגען געזעלשאפטליכען אידישען לעבען.

דער פאראיין האט אפטיילונגען אין די גרעסערע אידישע שטעדט פון לאנד, אבער אין ערגעץ, האט זיך קיין „בראנטש" ניט דערהויבען צו אזא הויך ווי אין מאנטרעאל. טאראנטא, וועלכע ווערט פאררעכענט אלס דער צווייטער

(פארזעצונג אויף פיידזש 5)